

'95 stellingen over het humanisme!

Christendom en Verlichting, secularisme en vrijzinnigheid'

Ignace Demaerel, uitgeverij Boekscout.nl, Soest, 2017, 234 p., ISBN 978-94-022-3915-7

Recensies

(1) door Boekscout

Door Thomas

Dit boek is een aanrader voor eenieder die op zoek is naar een intellectuele prikkel. Jong of oud, geschoold of ongeschoold: het vergrootglas dat jij onder zowel het christendom als het humanisme uit het verleden en heden legt, moedigt de lezer aan om te graven naar de oorsprong en van daaruit je eigen mening te vormen. Als voorbeeld noem ik je kritische houding t.o.v. Protagoras' uitspraak 'De mens is maat van alle dingen'. Dankzij jouw uitgebreide research nuanceer, ontkracht en verbeter je alle verbasteringen die deze slogan door de eeuwen heeft genomen. Hiermee toon je de ware kracht van dit werk: het is weliswaar geen academisch werk, maar het voorziet de lezer van dusdanig veel feiten dat deze zelf ook meer onderzoek gaat doen. Als liefhebber van filosofische werken kan ik deze insteek zeer waarderen, maar ik haal nog meer leesplezier uit de momenten waar jouw eigen mening en conclusies naar voren komen. Ze bezitten zowel passie als redelijkheid en bieden altijd de ruimte voor een kritische discussie. Mijn welgemeende complimenten.

(2) op de website van 'Nieuw Wij'

<https://www.nieuwwij.nl/nieuws/95-stellingen-over-het-humanisme/>

(dit bericht is geen recensie maar een aankondiging van het boek en een uitnodiging tot debat)

'Stichting Nieuw Wij' (Amsterdam) is een soort multimediaal platform dat tot doel heeft 'het bevorderen van verbindingen op het gebied van cultuur, religie(s) en levensbeschouwing(en) tussen verschillende bevolkingsgroepen en burgers'. Eén van hun hoofdactiviteiten is 'het uitvoeren van educatieve projecten en adviesdiensten over diversiteit en de dilemma's in een cultureel en levensbeschouwelijk diverse samenleving'. Voorzitter van het bestuur is prof. Manuela Kalsky, prof. theologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

(3) in 'Het Vrije Woord'

Ik heb het boek ook opgestuurd naar enkele vrijzinnige, humanistische organisaties, om hun reacties te horen. Hoofdredacteur van 'Het Vrije Woord', Erik Strieleman, is hierop ingegaan en heeft onderstaande recensie geschreven, waarvoor hartelijk dank. Het werd ook online gepubliceerd op de website van Liberales, een Vlaamse liberale denktank:

<http://www.liberales.be/teksten/2018/2/22/95-stellingen-over-het-humanisme-ignace-demaerel>

*Ikzelf heb al gereageerd op deze recensie en heb mijn commentaren **in rood** tussen de tekst geplakt.*

"Het leek een beetje op een provocatie. Het Vrije Woord uitnodigen om het boekje '95 stellingen over het humanisme' van godsdienstleraar en pastor Ignace Demaerel te recenseren. Die uitdaging wou ik wel aannemen. **Hartelijk dank hiervoor. Ik waardeer oprecht uw openheid van geest, want ik besef dat het niet evident voor u is om zulk boek door te lezen.** Maar het bleek een taaie kluit. Het begint al bij de cover van het boek. In beste Lutherse traditie worden de 95 stellingen op een kerkdeur genageld. Nagels en hamers doen het altijd goed bij christenen (**Ik begrijp echt niet waar u hier naar refereert**) en het voorspelt weinig positiefs. Het eerste hoofdstuk geeft een redelijk juist beeld van de geschiedenis van het ontstaan van de verlichting en het humanisme. Al moet meteen gezegd dat de waarheid dat de eerste humanisten ook nog bijzonder gelovig waren, er meermaals ijzerenheinig wordt ingesaust. (**OK, maar u ontkent ook niet dat het waar is?**)

Demaerel poneert in zijn boek dat vrijzinnigen al te gemakkelijk zijn geloof ofwel beschimpen ofwel ridiculiseren. Nu, beschimpen doe ik sowieso principieel al niet (**misschien doet u dat inderdaad niet, maar in vrijzinnige literatuur of media is het helaas wel een soort hobby**), maar het is me toch moeilijk een lach te onderdrukken bij het lezen van stellingen als "**Wetenschap** is geweldig als grondslag van technologische vooruitgang, maar niet als grondslag van levensbeschouwing en spiritualiteit, net als lijm zeer goed is om twee objecten aan elkaar te plakken, maar niet om een gebroken huwelijksrelatie te lijmen" (**Elke vergelijking loopt ergens mank, maar ik hoop alleen dat de pointe overkomt**). Of nog: "... geloof ... vertrouwt op **hógere (geestelijke) wetten**, net zoals een raket aan de zwaartekracht kan ontsnappen en opstijgen door een stérkere kracht." Let wel: de vetjes zijn telkens van de schrijver zelf, en het hele boek staat er vol van. Dat wekt de vermoedende indruk dat er constant iemand tegen je staat te roepen. **De vetgedrukte kernwoorden hebben enkel tot bedoeling dat lezers snel de kerngedachten kunnen scannen, niet om te roepen.**

Het bevordert de leesbaarheid niet, al kun je meteen de vraag stellen waarom iemand dit überhaupt zou willen lezen. Teveel van de 95 stellingen zijn eigenlijk vooroordelen, die moeten bewijzen dat humanisme geen eigen waarden heeft, ja zelfs de waarden leent van het christendom. Dat argument kennen we, maar ons lijkt het dat het christendom algemeen menselijke waarden, die al veel langer bestonden, tot de hare heeft gemaakt. **Ik denk dat Jezus veeleer tégen algemeen menselijke waarden ingegaan is!** Zo beweert de auteur ook dat de vrijzinnigen diep-christelijke feesten als Kerstmis en Pasen ontkerstend hebben (**ik beweer dat dit gekomen is door de algemene secularisatie – dat God en religie uit de openbare sfeer moeten verwijderd worden - en de commercie**) en er een eigen, heidense versie van creëerden. Alsof niet zowat alle volkeren ter wereld, al voor de geboorte van Jezus, de terugkeer van het licht vierden en allerlei

vruchtbaarheidsrituelen hadden. Christenen vieren met Kerst niet 'de terugkeer van het licht' (zoals de Romeinen met hun zonnegod), en Pasen is allesbehalve een vruchtbaarheidsritueel: het gaat hier om radicaal andere zaken dan de natuurgodsdiensten waarnaar u refereert.

De vrijzinnigheid is de schuld van alle zonden in de wereld. Porno, prostitutie, ontspoorde seksualiteit, gebrek aan huwelijksmoraal... wij hebben het gedaan! Dit beweer ik nergens: al deze zonden bestonden al in de wereld duizenden jaren vóór de vrijzinnigheid. Wat ik wel beweer is dat het humanisme een moraal lanceert ('Ieder bepaalt zijn eigen waarden en normen') die alles opengooit en geen enkele rem (morele autoriteit) meer heeft om dit in te dijken. Het slechte zit de mens ingebakken (dit vind ik een ongelukkig woord, ik zou eerder zeggen 'ingesleten') en al het goede komt van god. Ook de fakkel moet het ontgelden: "... een zeer treffend en veelzeggend symbool voor het humanisme. Maar wie prefereert de rolluiken en gordijnen gesloten te houden en een fakkel aan te steken, als buiten de zon schijnt?" Waarschijnlijk gaat de auteur met de kippen op stok, anders zou hij weten dat het 's avonds wel eens donker wordt. Sorry, maar dit vind ik nu een vergelijking die nergens op slaat. Het geestelijke licht van God dooft niet om 18u 's avonds...

De conclusie van Demaerel is eenvoudig: de rede moet van het voetstuk (de rede is mooi en belangrijk, maar inderdaad niet op de hoogste troon) en god moet opnieuw in het centrum. Dat is de oplossing voor alle problemen in deze wereld. En dat bewijst Demaerel met een reeks tautologieën (U mag me altijd concreet noemen welke; ik heb toevallig ook vier jaar filosofie gestudeerd), kromme vergelijkingen en veel te veel vetgedrukte woorden.

Ik vind het vooral jammer dat u inhoudelijk bijna niet op het boek ingaat: een gemiste kans?

Ignace Demaerel, 95 stellingen over het humanisme, Uitgeverij Boekscout.nl, Soest (NL), september 2017, ISBN: 978-94-0223-915-7, 232 p., € 20,99 € (verzending inbegrepen).

Recensie door Erik Strieleman"

Nogmaals bedankt en altijd open voor een verder debat (dat mag ook bijv. een openbare gespreksavond zijn).

(4) op website 'Indekerk.be'

<http://indekerk.be/2018/05/03/95-stellingen-over-het-humanisme/>

(Ook hier heb ik mijn reacties op deze recensie *in rood* tussen de tekst gezet.)

door Wouter Van Hoof – Naar het voorbeeld van de hervormer Maarten Luther, wiens 95 stellingen zowat de ontstaansmythe van het protestantisme vormen, tracht Demaerel wat hij de huidige levensbeschouwelijke crisis noemt te omschrijven, historisch te plaatsen en te remediëren. (Vormelijk zit hij daarmee overigens dichterbij Wittgenstein, maar die heeft het protestantisme natuurlijk niet per ongeluk veroorzaakt.) Daarbij richt hij zijn pijlen op wat "soms lachend de nieuwe staatsgodsdienst wordt genoemd": het humanisme. Daarbij is hij opzettelijk pamflettistisch, polemisch (Sorry, dit is zeker niet

opzettelijk, maar ik wil de polemieek ook niet ontwijken, omdat die van de andere kant vaak heel fel is) en breed toegankelijk: hij zoekt een lekenpubliek, geen academisch.

Demaerel is ontegensprekelijk thuis in de materie van het historische kader van het humanisme. Met verve demonstreert hij hoe de humanisten van het einde van de middeleeuwen en de start van de renaissance vandaag de dag al te gemakkelijk voor het karretje van het seculiere humanisme worden gespannen. Erasmus is daarbij terecht zijn prototype: hoewel de man messcherpe kritiek uitte op de kerk en het geloof van zijn tijd, zwoer hij het christendom (noch de kerk) ooit af. Hedendaagse seculiere beeldvorming wil dat al eens negeren.

Met de historische schets demonstreert Demaerel meteen ook de moeilijkheid van de taak die hij zichzelf gesteld heeft: met humanisme wordt een veelheid aan zaken bedoeld. Welke humanist moet zich aangesproken voelen door dit pamflet? Hier duikt meteen ook een zwakte in het boek op: Demaerel gebruikt zelf betekenissen door elkaar, met name het georganiseerde vrijzinnig humanisme en het humanisme als een soort van ongecontesteerde levensbeschouwelijke onderstroom in de westerse wereld. (Deze lopen ook in elkaar over: de grenzen zijn fluïde). Hoewel hij terecht opmerkt dat het vrijzinnig humanisme zich met al te veel gemak niet-confessionelen toe-eigent als "medegelovigen", hanteert hij wel teksten van die beweging als algemeen aanvaarde geloofsgronden in onze maatschappij. Het probleem is ook dat de vrijzinnigheid geen algemeen erkende teksten heeft, en het gedachtengoed dus door elke humanist vrijelijk ingevuld kan worden.

Aan het begin van het boek belooft Demaerel de stromanargumenten uit de weg te zullen gaan, maar in de loop van zijn betoog construeert hij toch meer dan eens zijn eigen, nogal grote gaten vertonende variant van "het humanisme". Bovendien – en ook in weerwil van zijn inleiding – gebeurt dit ook met het christendom dat hij presenteert: al te monolithisch, te eenduidig, zeer modernistisch evangelisch. Ik leg aan het begin uit dat ik dit wil probéren, maar ook dat veralgemeningen onvermijdelijk zijn.

Dat is des te meer jammer omdat het werkje menig terecht punt opwerpt. De vragen rond het (filosofisch) materialisme en in haar verlengde het sciëntisme zijn pertinent en zouden overigens door menig seculier denker gedeeld worden. Ook op het ethische vlak raakt Demaerel aan een aantal lacunes in het hedendaagse discours. Doordat hij echter teveel zaken op een hoop te schuift, vrees ik dat lezers zullen afhaken vanuit ofwel ergernis, ofwel een volkomen gebrek aan herkenning van het eigen standpunt. Ik leg ook uit dat onder vrijzinnigen 'militanten' zijn, maar ook 'meelopers', met weinig overtuiging...

De toon doet bij tijd en wijle helaas nogal denken aan new atheists genre Dawkins of Hitchens: een stroman verslaan en dan zichzelf feliciteren met het superieure standpunt. Het neigt naar vertwittering van de discussie – nog in de hand gewerkt door uitgelichte delen in de tekst die mijns inziens weinig toevoegen: het standpunt moet vooral behapbaar geformuleerd zijn, zodat het als quote naar de andere loopgraaf kan worden geslingerd. Of: om ze te prikkelen om na te denken over hun eigen overtuigingen? Soms moet je bepaalde dingen wat scherper zeggen omdat ze anders niet doordringen... Een vriend van mij gaf als commentaar dat ik nog 'heel lief' geweest ben voor de vrijzinnigen, als je vergelijkt hoe zij over gelovigen schrijven... Ik bespeur buiten de uitnodiging aan de "humanist met openheid van geest" in de inleiding slechts weinig aanzet tot dialoog. Dat het boek tot leken is gericht en dus afdoende simpel moet zijn, mag geen reden zijn om het simplistisch te maken. Een aantal keer verwijst de schrijver vooruit naar te publiceren boeken waarin hij een en ander meer solide wil uitdiepen. Ik heb inderdaad, met tegenzin, de argumentatie erg ingekort om het boek niet te dik te laten worden. Ik vraag me af of het gros van de beoogde vrijzinnige lezers tegen dan al niet heeft afgehaakt.

Bovendien trapt Demaerel met name in verband met de ethische onderwerpen in een

dubbele val: hij schetst een cultuurpessimistisch beeld van de wereld – daar gaat het steeds slechter mee in zijn optiek – zonder dat ergens anders mee te staven dan vage ervaringen (het gaat om vele concrete ervaringen, maar ik noem ze niet concreet), dat terwijl veel armoedecijfers bijvoorbeeld tonen dat recent fikse vooruitgang is geboekt. Dat pessimisme paart hij met een moreel pessimisme – er zou almaar minder respect zijn voor morele regels – en geeft vervolgens het humanisme de schuld van al die achteruitgang (ik leg inderdaad een link tussen een levensbeschouwing die zegt 'Iedereen bepaalt zijn eigen morele waarden en normen', en de morele verloedering), in een ironische spiegel van het eeuwige argument dat religie niets dan onderdrukking en oorlog voortbrengt.

Demaerel heeft ontegensprekelijk waardevolle punten in te brengen op een aantal specifieke thema's. Net daarom heb ik het idee dat hij zijn hand overspeelt in dit boek, te veel heeft willen doen met te weinig pagina's. Waar hij excelleert is aantonen dat een aantal mooi klinkende, rationele stellingen ofwel in paradoxen, ofwel in hoogst onaangename consequenties uitmonden. Moest hij zichzelf meer hebben kunnen houden aan enkele beter uitgewerkte onderwerpen (het was inderdaad een keuze om het hele veld te bestrijken en dus minder diepgaand), geloof ik dat hij zijn beoogde "open geesten"-publiek geïnteresseerd had kunnen houden. Nu vrees ik dat een aantal lezers op zijn honger zal blijven zitten. Het volgende boek over godsbeelden en mensbeelden wil deze honger voeden...